

چالش های قانونی گردشگری در حقوق ایران

پدیدآورنده (ها) : اسماعیلی، سمانه؛ عباسیان، پیمان؛ رحیق اغصان، نسیم

حقوق :: نشریه مطالعات تطبیقی حقوق در ادیان :: پاییز و زمستان ۱۳۹۷ - شماره ۱

صفحات : از ۱۴۳ تا ۱۶۳

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1619616>

تاریخ دائلود : ۱۴۰۲/۰۹/۲۸

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- طراحی شبکه مضامین چالش‌های توسعه گردشگری دینی در ج.ا. ایران
- قرآن و فقه گردشگری
- ضرورتها و ظرفیت‌های گردشگری اسلامی و رویکردهای آن (از منظر الگوهای فرهنگی اسلام و فقه اسلامی)
- گردشگری اجتماعی
- رهیافت پدیدارشناسانه در مطالعات گردشگری
- آثار میان فرهنگی و نقش گردشگری در ایجاد وفاق بین ادیان اسلام و مسیحیت
- راهکارهای توسعه گردشگری در جمهوری اسلامی ایران (برگرفته از راهکارهای توسعه گردشگری در کشورهای مالزی، ترکیه و تونس)
- نگرشی بر جایگاه فرهنگ و ضوابط اخلاقی در گردشگری
- درآمدی بر جامعه شناسی جهانگردی و گردشگری
- کارکرد شناسی ساختار تکرار در تصویر پردازی های قرآن (مطالعه موردی داستان حضرت موسی(ع))
- حق توسعه از ادعای سیاسی تا مطالبه حقوقی
- شکاف نگرش، دانش و رفتار زیست محیطی گردشگران

عناوین مشابه

- بررسی و تحلیل چالش‌های حقوقی قراردادهای ورزشی در نظام قانونی ایران
- چالش‌های اعتبارات اسنادی در حقوق ایران و تجارت بین الملل
- منشور حقوق شهروندی و چالش‌های حقوق شهروندی زنان در ایران
- چالش‌های تدوین منشور حقوق شهروندی در ایران (با تأکید بر ماده ۱۰۰ قانون برنامه چهارم توسعه)
- چالش‌های نظام حقوقی ایران در الحاق به معاهدات حقوق بشری از دیدگاه حقوق بین الملل
- موانع و چالش‌های تدوین لایحه حمایت از حقوق شهروندی در ایران
- ریشه‌های ملی و بین‌المللی چالش‌های حقوق شهروندی در ایران
- شرایط قانونی بودن تبلیغات مقایسه‌ای و ضمانت اجرای نقض آن با مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و دستورالعمل‌های اتحادیه اروپا
- چالش‌های حقوقی فراروی اصل قانونی بودن جرم و مجازات در ایران در پرتو موازین فقه امامیه
- بررسی نقش، توسعه مکانیسم‌های حقوق شهروندی در تقویت توریسم و گردشگری در ایران

چالش های قانونی گردشگری در حقوق ایران^۱

سمانه اسماعیلی^۲

پیمان عباسیان^۳

نسیم رحیق اغصان^۴

چکیده

دولت متولی تدوین قوانین و مقررات مربوط به گردشگری و عامل اجرای آن محسوب می شود. اهمیت و ضرورت دخالت دولت ها در فعالیت گردشگری به قدری است که کمرنگ شدن این ضرورت میتواند بسیاری از طرح ها و شگردهای کلان و خرد گردشگری را با ناکامی مواجه سازد. ورود گردشگران خارجی به هر کشور یا منطقه و توسعه گردشگری، بین المللی، ارتباط عمیقی با قوانین و ضوابطی دارد که از حقوق گردشگران حمایت کند. این سطح انتظارات و خواسته ها، نهادهای دولتی و مدیریتی را مجاب به تدوین حقوق متنوع و خاص برای پاسخ به نیازهای گردشگران می کند. در صورتی که حقوق تعیین شده برای گردشگری متناسب با خواسته های گردشگران باشد و آسیب و تهدید برای قوانین داخلی آن کشور به حساب نیاید، ابزاری اثربخش برای توسعه فعالیت گردشگری محسوب می گردد. در ایران حقوق تدوین شده در بسیاری از موارد به چرخش کار و فوریت بخشیدن به فعالیت های مربوط به توریسم کمک نمی کند. برای حل این چالش ها وضع قوانین با در نظر گرفتن تمامی شرایط و قدرت اجرایی کافی ضروری می نماید.

واژگان کلیدی: گردشگر، توریسم، حقوق، جهانگردی

^۱ - تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۲۵

^۲ - دانشجوی دکتری حقوق خصوصی از دانشگاه آزاد اصفهان واحد خوراسگان، Esmaeili3220@gmail.com

^۳ - مدرس دانشگاه آزاد آذر شهر، peyman.abbs@gmail.com

^۴ - کارشناس ارشد حقوق خصوصی

۱. مقدمه

صنعت گردشگری به لحاظ آثار اقتصادی بالا و نیز آثار اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که در سطح بین‌المللی و در سطح کشورهای گردشگر پذیر دارد، همواره مورد توجه قانونگذاران داخلی و سازمان‌های بین‌المللی بوده است و از سال‌های دور حسب نیاز زمان و مکان قوانین، مقررات و دستور العمل‌هایی در این زمینه تهیه و به مورد اجرا گذاشته شده است. توجه قانونگذار داخلی از یک سو از نظر حقوق مدنی و اداری قابل بحث است و از سوی دیگر از نظر کیفی، سازمان‌های بین‌المللی خصوصاً سازمان جهانی گردشگری نیز هم از جنبه حقوقی و هم از جنبه کیفی توصیه‌هایی را برای تعالی روز افزون این صنعت ارائه داد اند.

اهمیت و ضرورت آشنایی با گردشگری از دیدگاه حقوق با توجه به نقش و کارکرد اساسی و مهم آن در اقتصاد جامعه و با مد نظر قراردادن تغییرات و پیشرفت‌های حاصل شده در نظام‌های حقوقی کشورهای متمدن و ضرورت ایجاد تغییرات در نظام فرهنگی کشور مشخص می‌شود، تا بتوان در پرتو این تحقیقات و مناظرات و مباحث مبتنی بر اصول حقوقی و موازین فقهی به الگوی کارآمدی دست یابیم.

مقررات حقوقی یکی از علل و عوامل اساسی در توسعه صنعت گردشگری است (کارگر، ۱۳۸۶، ص ۵)، این رویه کشورها را واداشته است تا با اتخاذ محدودیت‌ها و راه حل‌هایی، آن را در جهت پایدار هدایت کنند (فرهودی و شورچه، ۱۳۸۲، ص ۲۳). بنابراین تدوین قوانین و مقرراتی در جهت حمایت از گردشگران و ایجاد امنیت برای آنها امری ضروری است، زیرا ورود گردشگران خارجی به هر کشور و رونق گردشگری خارجی تا حد زیادی با قوانین و مقرراتی که از حقوق آنها حمایت کند، مرتبط است. ضرورت اصلی طرح چنین موضوعی نیاز مبرم به احیای گردشگری، آن هم نه تنها برای اهداف اقتصادی بلکه برای بازیابی عظمت ایران در عرصه بین‌المللی است. حال با کمی تأمل در این زمینه می‌توان دریافت که ورود گردشگر به هر کشور در کنار دارا بودن جاذبه‌های گردشگری (چه

طبیعی و چه انسانی) نیازمند پیش شرط‌هایی است که یکی از مهم‌ترین آنها در نظر گرفتن حقوق گردشگران است. امنیت و آزادی اصولی هستند که در کنار شرایط جاذب کشورها، نقش اصلی را در این حیطة دارند. اگرچه ممکن است فرایند کنونی دافعه‌ای برای جذب گردشگر باشد اما در این اصل که حقوق (فقه) اسلامی در زمینه تضمین امنیت شخصی منحصر به فرد است شکی نیست. اما مسئله مورد تأکید این پژوهش، بازنگری و روزآمدسازی برخی از قوانین اسلامی و حقوقی کشورمان در زمینه گردشگری و گردشگران است.

هدف از این پژوهش، ارائه تصویری از قوانین و مقررات حقوقی گردشگران در قوانین ایران است. برای بررسی موضوع از تکنیک تحلیل محتوا به عنوان رویه‌ای عمومی استفاده شده است و برگزیده‌ای از قوانین و مقررات مورد عمل و استناد، مورد تحلیل محتوایی قرار گرفته است. در این پژوهش برای بررسی اسناد، قوانین، دستورالعمل‌ها و رویه‌های اعمال شده از روش اسنادی استفاده شده است. مبنای علمی این پژوهش مبتنی بر مفاهیم علم حقوق با تکیه بر مبنای گردشگری است.

۲. تعریف گردشگری

واژه توریسم که معادل فارسی آن گردشگری می‌باشد، از دو بخش ترکیب یافته است، تور به معنای سفر، گشت، مسافرت، سیاحت و ایسم، پسوندی که اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و غیره دارد. بنابراین توریسم یعنی مکتبی که پایه فکری آن سیاحت و گردشگری است. ده‌ها تعریف از گردشگری ارائه شده که برخی از این تعاریف مورد قبول سازمان جهانی گردشگری (WTO) و سایر مجامع بین‌المللی قرار گرفته‌اند، از جمله: «تمام مسافرت‌هایی که منجر به اقامت یک شبه در مقصد شود، اما مدت زمان دور بودن از منزل نباید، بیش از یک سال باشد». (کاظمی، ۱۳۸۶، ص ۲۰) به عبارت دیگر مدت کمتر از بیست و چهار ساعت و بیش از یک سال نباشد و قصد از سفر

تفریح، استراحت، ورزش، دیدار اقوام و دوستان، کسب و کار، ماموریت، شرکت در سمینار یا کنفرانس، معالجه، مطالعه، تحقیق یا فعالیت های مذهبی باشد. (رشیدی، ۱۳۷۴، ص ۹۴)

واژه گردشگر نیز مانند گردشگری تعاریف متعددی دارد. سازمان جهانی گردشگری در تعریفی کامل، گردشگر را چنین توصیف کرده است: «کسی که برای مدت زمانی، دست کم یک شب و کمتر از یک سال، به کشوری غیر از وطن یا محل سکونت معمولی خود مسافرت می کند و هدف او کار کردن و کسب درآمد نیست (گردشگر نامیده می شود)» (استیون، ۱۳۹۷، ص ۲۰۵) این تعریف شامل کسانی می شود که برای تفریح، گذراندن تعطیلات، دیدار دوستان و بستگان، انجام امور حرف های، درمانی و زیارت و یا برای تأمین هدف های دیگر به مسافرت می روند. در نتیجه کسانی که صرفاً از مرز خارج می شوند، مانند خدمه و کارکنان شرکت های هوایی و کشتیرانی و کارکنانی که شغلشان چنین اقتضا می کند، گردشگر محسوب نمی شوند.

در جای دیگر در تعریف گردشگر چنین آمده: «گردشگر یا توریست کسی است که برای خشنودی خود و لذت بردن مسافرت می کند. گردشگر نیز کسی است که به گردش و گشت و گذار می رود، و در پی دیدن مناظر مختلف است.» (سلیمان پور، ۱۳۸۸، ص ۳۶)

اسلام حقوق تمام کسانی را که در کشور اسلامی حضور دارند، اعم از هموطنان و کسانی که با مجوز دولت اسلامی به کشور وارد شده اند را به رسمیت می شناسد و رعایت آن حقوق را بر همگان لازم دانسته است. جهانگردان نیز از جمله افرادی هستند که با اجازه دولت به کشور می آیند، بنابراین دولت و تمامی مسلمانان موظف هستند حقوق چنین افرادی را به رسمیت بشناسند.

بر اساس تعریف بین المللی «توریست کسی است که به منظور تفریح، بازدید از نقاط دیدنی، معالجه، تجارت، ورزش و زیارت به کشور دیگری سفر کند، مشروط بر اینکه مدت

اقامت او از بیست و چهار ساعت کمتر و از شش ماه بیشتر نباشد و در فاصله ای کمتر از ۷۰ کیلومتر انجام نگیرد.» (رضوانی، ۱۳۸۲، ص ۷۶)

سازمان جهانی جهانگردی گردشگر را اینگونه تعریف نموده است: «گردشگر، کسی که حداقل یک شب در یک اقامتگاه عمومی یا خصوصی در محل مورد بازدید، به سر برد.» (رضوانی، ۱۳۸۲، ص ۷۷)

۳. مبانی و اصول حمایت از گردشگران

بدون شک مبانی و اصول در هر عرصه ای زیربنای حقوق در آن عرصه است. در روابط موجود بین مسلمانان و غیرمسلمانان نیز، اصولی وجود دارد که پایبندی طرف‌های قراردادهای و معاهدات به این اصول، روابط بین‌المللی را مستحکم‌تر می‌کند و بدون توجه و پایبندی به این اصول و مبانی هیچ‌گاه نمی‌توان به تحقق روابط دوستانه و همزیستی مسالمت‌آمیز بین ملت‌ها، اطمینان حاصل کرد. برخی از مبانی و اصول حاکم در روابط با دیگران از دیدگاه اسلامی موارد ذیل است:

کرامت انسانی، وفای به عهد، تالیف قلوب (ایجاد الفت و مهربانی در قلب‌ها یکی از بهترین راه‌ها برای دعوت افراد به اسلام می‌باشد)، اصل دیگری که در برخورد با جهانگردان غیرمسلمان پایه و محور قرار می‌گیرد، اصل دعوت به اسلام است. مسلمانان وظیفه دارند با رفتار و گفتار خویش دیگران را به دین اسلام دعوت نمایند و به فرموده پیامبر اکرم (ص) با عمل باید مردم را به دین خدا دعوت کرد.

علاوه بر مطالب بالا مبانی نظری مرتبط با حقوق گردشگر خارجی در حقوق بین‌الملل نیز در خور توجه است:

حداقل دو دیدگاه اساسی درباره حقوق گردشگر خارجی وجود دارد. نخست دیدگاه مبتنی بر تفاوت اساسی و ماهوی بین حقوق اتباع کشورها و گردشگران خارجی است که بر این

مبنا استوار است که «هیچ قانون و شریعتی همه حقوقی را که برای تبعه خود به رسمیت می شناسد برای جهانگردان خارجی به رسمیت نمی شناسد چراکه اولاً جهانگرد رهگذری است که مدت کوتاهی در

کشور اقامت دارد و نیازی به آن حقوق ندارد. ثانیاً اعطای آن همه حقوق وظایفی را نیز بدنبال دارد که وی از عهده آنها بر نمی آید. ثالثاً اعطای آن همه حقوق به جهانگردان به مصلحت جامعه نمی باشد و چه بسا مفاسدی را به همراه داشته باشد» (حاجی زاده و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۳۵). این دیدگاه به طور کلی بر مبنای رویکردهای کلاسیک در حقوق بین الملل خصوصی و قائل به تمایز بنیادین میان اتباع داخلی و خارجی است. نقطه مقابل این دیدگاه، دیدگاهی مبتنی بر حقوق بشری بنیادین است که بر اساس آن حقوق بشر بنیادینی وجود دارد که همه افراد بایستی از آن برخوردار باشند. معاهدات حقوق بشر بر این موضوع دلالت دارد که حقوقی از قبیل حق محاکمه عادلانه، آزادی های سیاسی و حمایت های برابر به همه افراد بدون توجه به ملیت آنها تعلق دارد. هر صاحب نظر حقوق بین الملل در پاسخ به این شبهه بر این باور است که اعلامیه جهانی حقوق بشر همه این افراد چه اتباع داخلی و هم اتباع بیگانه را در این حقوق ذیحق می داند مستنبط از اعلامیه و دیگر اسناد بین المللی مرتبط حقوق بشر، هر دولتی متعهد است بهره مندی از حقوق بنیادین را برای همه افراد تحت صلاحیت خود تضمین نماید. بدین ترتیب، حق حیات، حق عدم توقیف مستبدانه و شکنجه، حق محاکمه عادلانه در دادگاه، حق آزادی فکر، عقیده، مذهب و بیان بدون تمایز از حیث تابعیت به همه افراد تعلق می گیرد. صرفاً تنها حقوق مدنی و سیاسی که حقوق بین الملل برای شهروند و غیر شهروند تمایز قائل شده است در دو مورد حق رأی و حق کاندیدا شدن برای انتخابات است (مقامی و درودگر، ۱۳۹۶، ص ۱۵۹). اکنون، حقوق بین الملل تمایز اساسی در بهره مندی از حقوق و آزادی های بنیادین را میان اتباع داخلی و خارجی بر نمی تابد و عملاً با توسعه تعهدات حقوق بشری دولت ها که از پشتوانه رویه قضایی بین المللی نیز برخوردار است، عبور یا حضور، بیگانه یا تبعه بودن مانع بهره مندی از این حقوق نخواهد شد. برای جذب گردشگر به سفر

کردن بایستی امنیت جانی و مالی و حقوق این افراد مورد حمایت قرار گیرد تا بدون دغدغه مقاصد مورد نظر خود را از جابه‌جایی‌ها تأمین کنند. حال تسری این حمایت‌ها به حقوق بشر موجب به رسمیت شناختن مسئولیت دولت‌ها می‌شود که ضمانت اجرایی در قبال حقوق و آزادی‌های گردشگران است و اینگونه اسباب بروز توسعه پایدار و پیشرفت فرهنگی و اقتصادی ملل مهیا می‌شود.

۴. حقوق گردشگردان

گردشگردان یکی از مصادیق اتباع بیگانه از نظر قانونی دانسته شده‌اند. در تمام سیستم‌های حقوقی برای آنان حقوق و تکالیفی در نظر گرفته‌اند. اما این حقوق و تکالیف در سرزمین‌های گوناگون متفاوت می‌باشد. ماده ۵ قانون مدنی ایران مقرر می‌دارد: “ کلیه سکنه ایران اعم از اتباع داخله و خارجه مطیع قوانین ایران خواهند بود مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد. ” و اصل ۲۲ قانون اساسی ایران مقرر داشته است: “ حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند. ” منظور از اشخاص اعم از ایرانی و خارجی است. اصل سرزمینی بودن قوانین خصوصاً قوانین جزایی مورد پذیرش تمام کشورها قرار گرفته است. بنابراین تمام کسانی که در ایران زندگی می‌کنند حتی بطور موقت باید از قوانین و مقررات ایران تبعیت نمایند. از سویی ما اصل قانونی بودن جرم و مجازات را هم در سیستم حقوقی خودمان پذیرفته‌ایم. بیگانه‌ای که از قوانین ایران با اطلاع نمی‌باشد تا چه حدی قوانین ما می‌تواند بر بیگانگان (جهانگردان خارجی) حاکمیت داشته باشد؟ با توجه به اختلاف نظرهای شدید میان سیستم‌های حقوقی در برخی از مصادیق از این که جرم است یا خیر، این از وظایف کشور میزبان است تا قبل از ورود جهانگرد مجموعه‌ای از راهنما و مقررات لازم را در اختیار گردشگر قرار دهد. پس باید در بازنگری قوانین سابق و وضع مقررات جدید بطور متعادل رفتار کرد تا هم موجبات جلب جهانگردان را فراهم بیاوریم و هم از نظم عمومی و میراث فرهنگی خودمان حفظ و حراست نماییم. برای این امر باید

ببینیم مقررات ایران راجع به جهانگردی تا چه اندازه با اعلامیه های حقوق بشر تطابق و تعارض دارد.

گردشگردان غیرمسلمانی که بر اساس قوانین و مقررات موجود با دولت اسلامی قرارداد بسته و وارد کشور اسلامی می شوند، تا زمانی که به عنوان شهروند یا جهانگرد در کشور اسلامی به سر می برند، حقوقی دارند که رعایت حقوق آنان بر دولت و مردم این کشورها واجب است.

حق آزادی و امنیت، مهم ترین حقی که باید برای جهانگردان به رسمیت شناخت، حق امنیت همه جانبه جانی، مالی و حیثیتی می باشد که با پذیرش و ورود آنها به کشور این حق بر عهده دولت و ملت مسلمان قرار می گیرد.

حق اقامت و عبور و مرور، هنگامی که جهانگردی به صورت قانونی وارد کشور شد، حق خواهد داشت در کشور اسلامی اقامت نموده و مسکن خویش را آزادانه انتخاب کند و تا زمانی که عمل خلافی انجام نداده باشد دولت حق ندارد وی را اخراج کند.

بر اساس ماده ۲ قانون راجع به ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران، مصوب ۱۳۱۰/۲/۱۹ روایدی که مأموران ایران در خارجه به بیگانگان می دهند، علاوه بر حق ورود، با مراعات مواد قانون ورود و اقامت اتباع بیگانه، حق نود روز اقامت در ایران را نیز به دارنده رواید می دهد.

هر بیگانه ای که به کشور وارد می شود این حق را خواهد داشت که هر زمانی که بخواهد از کشور خارج شود. این حق بر اساس مبانی اسلام نیز پذیرفته شده است. فقها در بحث از شبهه امان، یعنی در مواردی که فردی از دشمن به گمان اینکه در امان است وارد کشور اسلامی شود، معتقدند که چنین فردی باید به مأمن خود بازگردانده شود. (شهید ثانی،

۱۳۸۴، ص ۲۲۱)

یکی دیگر از حقوق افراد در جامعه تساوی همه در برابر قانون و دادگاه هاست. باید در دادگاه‌ها همه یکسان نگریده شوند حاکم و رعیت، بیگانه و هموطن، غنی و فقیر، مسلمان و غیرمسلمان، همه نزد قاضی یکسان هستند. وظیفه قاضی اجرای عدالت و گرفتن حق مظلوم از ظالم است بدون توجه به اینکه مظلوم و ظالم چه کسانی هستند و چه مقامی دارند. به همین دلیل بیگانه‌ای که حتی به طور موقت وارد کشور اسلامی شده، چنانچه مورد ظلم واقع شود، باید به او حق داد که بتواند علیه ظالم اقامه دعوی کند و به حق خود برسد.

۵. عناصر مهم در وضع قوانین

در هر کشوری برای وضع قوانین به عناصر خاصی توجه دارند که از میان آنها می‌شود به اوضاع و احوال زمان و مکان، آداب و رسوم و عرف حاکم، مذهب و دین مورد اتباع اکثریت اشاره کرد. (کاتوزیان، ۱۳۸۶، ص ۱۴۳) الف - اوضاع و احوال موجود: اغلب قوانین بر حسب نیاز و رفع حاجت وضع می‌شوند به گونه‌ای که بتواند پاسخ مناسبی برای هر مسئله باشند. بعنوان مثال ما در زمینه محصولات بیو تکنولوژی قانونی نداریم برای این امر مجبوریم دست به اقدامات لازم بزنیم و قانون قبلی را تغییر دهیم برای این که از دیگر کشورها عیب نمانیم. ب - عرف و آداب و رسوم حاکم: عرف در هر جامعه نفوذ دارد و سنتهای موجود نیز به سمت جلو در حرکت اند. مردم در هر کشوری آنقدر به آداب و رسوم خود وابسته اند که نمی‌شود به آسانی آنها را از عرف و سنتهایشان جدا کرد. پس قانونگذار هم در راستای همین باور جمعی پیش می‌رود و قانون مناسب را وضع می‌کند. البته باید به تقسیمات و مصادیق گوناگون عرف توجه داشت. ج - دین و مذهب: در برخی از کشورها دین نقش زیادی در وضع قوانین دارد مانند ایران قانون مدنی و قانون مجازات اسلامی بسیار واضح این موضوع را نشان می‌دهد و یا قانون اساسی ما هم روی این امر تاکید دارد در همه کشورهای دین تاثیر خود را دارد اما این تاثیر متفاوت است.

در اغلب کشور های دنیا مقرراتی را در مورد جهانگردان وضع کرده اند که از حیث ورود و اقامت مشکلی نداشته باشند و آسانتر این کار صورت گیرد و حتی در بعضی از کشورها جهانگردان از جهت ارزی دارای امتیازاتی هستند. (ارفع نیا، ۱۳۷۶، جلد ۲، ص ۱۸۵).

۶. قوانین مرتبط با گردشگری

قوانین جهانگردی، قانون بنیادی این صنعت را دربردارد. معمولاً، این قانون سیاست توسعه جهانگردی را ارائه می‌کند و وظایف، ساختار و منابع تأمین مالی سازمان ملی جهانگردی (با دفتر منطقه‌ای جهانگردی) را تعیین می‌کند. به‌علاوه مقررات ویژه متعددی لازم است. این مقررات به استانداردها، شرایط صدور مجوز و روش‌های بازرسی هتل‌ها، رستوران‌های جهانگردی، آژانس‌های مسافرتی، راهنماهای تورها و دیگر اقدامات جهانگردی مرتبط می‌شود. در برخی کشورها، نظام طبقه‌بندی هتل‌ها به‌وجود آمده و اعمال آن ضروری است. این مقررات براساس درک نیازهای کشور و یا منطقه تهیه می‌شوند. سازوکارهای لازم و قابلیت‌های کارمندان برای اعمال مقررات با شالوده‌ای دائمی باید موجود باشند. روش‌های اعمال استانداردهای این صنعت باید در مقررات بیان شده باشند.

بعضی قوانین و مقررات مشخص برای توسعه و مدیریت جهانگردی حائز اهمیت هستند. نیاز به منطقه‌بندی مقررات برای تعیین مناطق جهانگردی منطقه‌ای و کنترل کاربری زمین و اعمال استانداردهای توسعه در مناطق خاص توسعه جهانگردی وجود دارد. اگر منطقه‌بندی مقررات در حال حاضر وجود دارد ممکن است ضروری باشد که آنها را به‌نحوی اصلاح کرد تا کاربری‌های زمین از نوع جهانگردی از قبیل مناطق هتلی را دربرگیرد. وضع قوانین حفظ محیط‌زیست، از جمله شرایط ارزیابی تأثیر محیطی (محیط‌زیست) ضروری خواهد بود (چنانچه این مقررات موجود نباشند). ضوابط عمومی تندرستی، بهداشت، ایمنی و آتش‌سوزی و ضوابط ساختمان‌سازی، سهولت مقررات عملیاتی، قوانین تعهدات مربوط به مهمانان و متعلقات آن، قوانین کارگیری و مالیاتی همگی برای توسعه و کار تسهیلات جهانگردی مهم هستند. مقررات مربوط به تسهیلات

و خدمات حمل و نقل (کنترل نرخ حمل و نقل، دادن مجوز به افراد و شرکت های حمل و نقل، شرایط ایمنی و مسیرهای مسافرتی) نیز عملیات جهانگردی را تحت تأثیر قرار می دهند.

در بسیاری از کشورها، توسعه جهانگردی مبتنی بر مناطق دیدنی، پارک های طبیعی و مکان های باستانی و تاریخی است. قوانین پارک ها و حفظ آنها برای نگهداری این منابع بسیار مهم هستند. مناطق حفاظت شده از نظر قانونی باید مشخص و نقشه کشی شوند و کاربری زمین و بازدیدکننده باید به دقت نظارت شود.

قوانین محافظت از مصرف کننده جهانگرد در بسیاری از کشورها در حال تصویب شدن است. این قوانین برای محافظت از جهانگردان طراحی شده اند تا مؤسسات جهانگردی فاقد مدیریت و اصول اخلاقی از آنها سوءاستفاده نکنند.

۷. جایگاه حقوق گردشگری خارجی از دید قوانین حقوقی جمهوری اسلامی ایران

کشور ایران با سابقه درخشان خود، مدعی تدوین نخستین منشور حقوق بشر (منشور کورش کبیر) است. با نگاهی به دوران ایران باستان می توان به اهمیت حقوق گردشگران خارجی از نگاه حکومت حاکم (هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان) پی برد. آنچه در این دوران تحت عنوان حقوق گردشگری مطرح بوده، بیشتر در قالب فراهم آوردن تسهیلات سفر بوده است. مثلاً در زمان هخامنشیان، جاده های شاهی با ۲۵۰۰ کیلومتر و قرار گرفتن میله های راهنما، گماردن مأموران مخصوص، احداث پل و جز اینها در مسیر، تسهیلات لازم را فراهم می ساخت.

صرف نظر از آنکه در سال ۱۳۱۴ هجری شمسی، برای تمشیت و تنظیم امور گردشگری در وزارت کشور سابق ایران، سازمانی به نام اداره امور گردشگری تأسیس شد که این سازمان در سال ۱۳۲۵ جای خود را به شورای عالی گردشگری داد و به دنبال آن، به موجب یک تصویب نامه قانونی، سازمان جلب سیاحان و بعد از آن شرکت سهامی

تأسیسات گردشگری به وجود آمد، اساساً در سال ۱۳۵۳ با تصویب قانون تأسیس وزارت اطلاعات و گردشگری و دایر شدن آن وزارتخانه، پرداختن به امور گردشگری، شکلی جدی تر به خود گرفت. این به گونه ای بود که در اجرای وظایف و اختیارات آن وزارتخانه در بخش گردشگری آیین نامه ای اجرایی به تصویب رسید که در آن به لزوم ایجاد تأسیساتی برای تأمین نیازمندی های گردشگر و گردشگران تأکید گردید. متن قانون مذکور و مصوبه مجلسین وقت، بدین شرح است:

«س- برنامه ریزی، ایجاد، احیا، اصلاح و یا تکمیل تأسیسات پذیرایی، اقامتی، تفریحی، عمومی کشور و مجتمع های گردشگری از طریق سرمایه گذاری مستقیم و یا اعطای وام، به سرمایه گذاران بخش خصوصی و یا مشارکت با آنها و یا با سازمان های دولتی و شهرداری ها و صدور اجازه نظارت در تأسیس و اداره و درج ه بندی این قبیل تأسیسات، با همکاری سازمان های مربوط.

ع- تهیه آیین نامه و تنظیم ضوابط ناظر بر تأسیس و فعالیت کلیه خدمات پیوسته و وابسته به صنعت گردشگری.

ف- تأسیس و اداره مؤسسات آموزشی لازم، به منظور افزایش افراد مجرب در رشته های مختلف اطلاعات و صنعت

گردشگری، حسب مورد با همکاری وزارتخانه ها و سازمان های مربوط.

ض- عضویت در سازمان های گردشگری و خبری و بین المللی و منطقه ای و شرکت در کنفرانس ها و مجامع بین المللی مربوط.

ق- برگزاری مراسم و جشنوار ههای خاص و ترتیب دادن نمایشگاه های عکس و تصویر، در داخل و خارج کشور، به منظور عرضه اطلاعات و نمایش پیشرفت ها و جاذبه های گردشگری کشور.

ر- ایجاد ادارات و دفاتر اطلاعات و گردشگری در داخل و خارج کشور، به منظور شناساندن پیشرفت‌های کشور و تشویق گردشگران، به مشاهده آثار باستانی و جاذبه‌های گردشگری ایران و فراهم کردن تسهیلات لازم در امور مربوط به گردشگری.

ش- صدور اجازه تأسیس و نظارت بر نحوه فعالیت مؤسسات گردشگری و سایر مؤسسات خصوصی که در امور مربوط به صنعت گردشگری فعالیت دارند، با همکاری سازمان‌های ذی‌ربط.

ت- گردآوری و طبقه‌بندی کلیه اطلاعات، اخبار، تصاویر، مدارک، فیلم، کتاب و سایر انتشارات مربوط به ایران، به منظور تشکیل مرکز اطلاعات و اسناد و ماشینی کردن خدمات این مرکز، با هدف تهیه و نشر و پخش مجموعه‌های آماری و اطلاعاتی و مستند و انواع انتشارات گردشگری.

ماده ۲- به منظور کمک به پیشبرد هدف‌های مذکور در ماده یک و تمرکز امور توسعه و ایجاد خانه‌های ایران در خارج از کشور، مرکز خانه‌های ایران وابسته به وزارت اطلاعات و گردشگری تشکیل می‌گردد که به صورت شرکت سهامی اداره خواهد شد. کلیه اموال، دارایی، دیون و تعهدات خانه‌های موجود نیز عیناً به آن شرکت منتقل می‌شود.

ماده ۳- به منظور تعیین و ترسیم و نظارت بر سیاست اطلاعاتی و گردشگری کشور و نحوه گردش کار مرکز خانه‌های ایران، شورایی به نام شورای عالی اطلاعات و گردشگری تشکیل می‌گردد.

در عهد معاصر دیدگاه حاکم در مورد اتباع بیگانه بدین شرح است که اتباع بیگانه در ورود به ایران و اقامت در نقاطی که تمایل داشته باشند آزادی دارند و این آزادی مشروط به داشتن گذرنامه و اخذ پروانه اقامت از مقامات مربوطه است. بنابراین یک تبعه بیگانه در زمان ورود به کشور ایران می‌بایست اولاً دارای گذرنامه معتبر باشد و ثانیاً برای ورود به کشور از مقامات ایران مجوز لازم یعنی ویزا یا رواید را تحصیل کند (مؤتمنی طباطبایی،

۱۳۷۰، ص ۳۳)، بر اساس قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران، هر کس گذرنامه یا جواز عبور را جعل کند و یا با علم به مجعول بودن از آن استفاده کند و یا این قبیل اوراق مجعول را برای دیگران تحصیل کند، به حبس تعزیری از ۱ تا ۳ سال و یا به پرداخت جزای نقدی پانصد هزار ریال تا سه میلیون ریال محکوم می شود (حجتی و باری، ۱۳۸۴، ص ۸۲۴-۸۲۵). با توجه به این نکته، معلوم می شود که اختیار تجویز ورود افراد بیگانه به کشور ایران در صلاحیت دولت شناخته شده است. ذکر این نکته مهم نیز ضروری به نظر می رسد که صلاحیت دولت در خصوص اعطای ویزا یعنی اجازه ورود به کشور، صلاحیتی اختیاری تلقی می شود. به عبارت دیگر، در مواقعی که ضروری از ورود فرد بیگانه به کشور محتمل است، دولت می تواند از اعطای جواز ورود (ویزا) به بیگانه خودداری کند (مؤتمنی طباطبایی، ۱۳۷۰، ص ۳۳).

وزارت امور خارجه مکلف است برای تحقق اهداف جلب سیاحان خارجی نسبت به صدور روادید برای آنها با رعایت مفاد این ماده و ماده ۲ قانون راجع به ورود و اقامت اتباع خارجی در ایران اقدام کند. سایر وزارتخان ه ها و دستگاه های مرتبط با صدور روادید موظف به همکاری با وزارت امور خارجه برای تحقق این ماده اند (شمیری، ۱۳۸۵، ص ۹۰). تشریح، مقررات گردشگری مصوب نیم قرن اخیر، شرح وظایف سازمان ها و تشکیلات ذی ربط و وابسته به گردشگری و اصلاحات به عمل آمده در آنها، بررسی عملکرد سازمان جلب سیاحان (تأسیس شده در سال ۱۳۴۰) و شورای گردشگری سابق و نیز بررسی عملکرد مراکز آموزش خدمات گردشگری اعم از آموزشگاه های هتل داری و مدرسه عالی خدمات گردشگری و اطلاعات و نهایتاً ارزیابی عملکرد و فعالیت های وزارت اطلاعات و گردشگری سابق در این فرصت ممکن نیست و ضرورت نیز ندارد؛ اما به منظور آنکه بتوان به حقوق و امتیازات گردشگری در ایران امروز پی برد، ناگزیر به آخرین مقررات تصویب شده بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، یعنی قانون توسعه صنعت ایرانگردی و گردشگری مصوب مهر ماه سال ۱۳۷۰ و آیین نامه اجرایی آن نگاهی گذرا خواهیم داشت.

امتیازات پیش بینی شده در این قانون برای گردشگر و گردشگری، عبارت است از:

الف) امتیازات شخصی یا مستقیم؛ و

ب) امتیازات غیرمستقیم و مرتبط با ایجاد بسترهای مناسب گردشگری.

امتیازات در نظر گرفته شده برای شخص گردشگر بدین شرح است:

۱. ورود و خروج لوازم شخصی متعارف با اعمال معافیت های گمرکی؛

۲. خروج صنایع دستی یا محصولات مجاز کشور با مراعات آبی نامه ذی ربط؛

۳. خروج کتاب و مطبوعات با حفظ جنبه غیرتجاری آن؛ و

۴. استفاده از تسهیلات ویژه گمرکی.

۸. تطابق و تعارض قوانین ما با اعلامیه های حقوق بشر

ما در مقررات حقوق بشر اصول مشترکی را مشاهده می کنیم که تمام جهانیان آن را قبول کرده انداما در هر کشوری هم قوانینی وجود دارند که در تباین با قواعد و مقررات اعلامیه های حقوق بشر میباشند . پس صرف اینکه قوانین کشوری با آن مقررات فرق داشته باشد و سیاستی مخالف را اتخاذ کرده باشد دلیلی بر مغایر بودن تمام سیاست های آن دولت و مردم با اهداف شایسته و منطقی جهانی نخواهد بود . علت اساسی این فرق ها رami شود در اختلافهای فرهنگی و آداب و رسوم مردم جهان در وهله اول دانست ، دلیل دوم را میشود در منافع متعارض ملت ها دانست . منافع اقتصادی و سیاسی هر کشوری هم در ایجاد این اختلاف ها نقش مهمی دارد. ولی اگر کشوری به اقداماتی دست زند که موجب اعتراض بسیاری از مردم و حکومت های جهان گردد ، این عکس العمل نشان از غیر منطقی بودن رفتار آن دولت و یا مردم دارد. از سویی منافع یک ملت در این است که با بیشتر دول قدرتمند رابطه حسنه ای داشته باشد تا امنیت و سود بیشتری را بدست آورد.

آنچه که در اعلامیه های حقوق بشر مهم دانسته شده است را می شود در موارد ذیل فهرست کرد: عدم تبعیض، احترام به شخصیت انسان، احترام به عقاید و افکار دیگران، آزادی بیان و عقیده و قلم، بی تاثیر بودن جنسیت، نژاد، زبان، دین و تابعیت اشخاص. در هر کشوری بهنگام وضع قانون اساسی و قوانین عادی حتی در حقوق کامن لو مبتنی بر عرف این موارد مهم مورد توجه قرار گرفته است.

در قانون اساسی ایران هم این موضوعات مورد تاکید قرار گرفته است. این موارد بسیار کلی می باشند و از مصادیق مختلفی برخوردار هستند و بر همین اساس در این زمینه های اعتباری چون عرف های گوناگون حاکم می باشند، اختلاف های بسیاری بوجود آمده است. یکی از اختلاف ها در دین و مذهب است. در قانون اساسی ما اسلام بعنوان دین و شیعه بعنوان مذهب برتر دانسته شده است و تنها امتیازی که ادیان دیگر داده شد در انجام مراسم عبادی خودشان است و این رفتار و آزادی عمل تنها برای ادیان و مذاهب خاصی وجود دارد به عبارتی روشن تر ادیان و مذاهب دیگر احترامی از نظر قانون گذار ایران ندارند.

این تفکر را اعلامیه حقوق بشر قبول ندارد اینکه ما بطور صریح به عقاید دیگران از نگاهی تحقیر آمیز بنگریم و انتظار داشته باشیم آنان در هر حالتی از ما پایین تر باشند. در اصول ۱۳ و ۱۴ احترام به غیر مسلمانان ذکر شده است، اما اگر دقیق شویم تعارضی در همین دو اصل وجود دارد. در قوانین عادی ما هم اشکالاتی دیگر است مانند عدم برابری زن و مرد در حقوق و تکالیف در قوانین مدنی و مجازات اسلامی بسیار با این موارد روبرو می شویم. در قانون مجازات اسلامی در قصاص و دیات در قانون مدنی در امر طلاق و ارث که البته از حیث نظام حقوق اسلام برای مسلمانان هم جای اختلاف وجود دارد چرا که از یک آیه تعبیر مختلفی بیان می شود و هر یک می گوید من درست میگویم پس اسلام را از جنبه های گوناگون نگاه کردن و بر حسب میل و رغبت و منافع خود تعبیر کردن ارا متفاوتی را بوجود می آورد.

این تعارض ها هم مزید بر علت است که چهره ضعیفی از اسلام معرفی گردد. گروهی تندروی کنند و گروهی از اسلام تنها نامش را قبول داشته باشند . ما با ید تکالیف خومان را در این گونه موارد هم مشخص نماییم تا راه باز باشد برای یک غیر مسلمانی که وارد ایران می شود بتواند با امنیت و راحتی بیشتری مدتی را بماند چون ما می خواهیم برای جلب گردشگران کاری را انجام دهیم با ید میزان این تعارض ها را اندک کنیم . یعنی مقدار حقوقی را که می خواهیم برای جهانگردان در نظر بگیریم کم نباشد .

اگر منصفانه هم نگاه کنیم ما ایرانیان و همه مسلمانان وقتی به یک کشور غیر اسلامی سفر می کنیم آزادی کاملی داریم حداقل از حیث انجام مراسم مذهبی اما همان بیگانه اگر وارد خاک ما شود از این امتیاز برخوردار نیست بعنوان مثال یک مسیحی اگر به گونه ای عمل کند که بوی تبلیغ مسیحیت بیاید ما مسلمانان عرصه را بر او تنگ میکنیم و این حق را از او می گیریم حال آن که خودمان در آلمان ، انگلستان، فرانسه و آمریکا و ... انتظار داریم با آزادی کاملی این حق را اعمال کنیم چون اعتقاد داریم اسلام برتر از همه ادیان است خود این فکر و تصور برای ما مشکل ساز است .

شاید بر اساس همین تفکر تند بوده است که بر چسب اتهام های گوناگون بر ما بچسبد و درد های ما را بیشتر نماید . به هر حال تعارضهای فراوان مقررات جزایی ما که بسیار مهم نیز است با اعلامیه های حقوق بشر توانسته نقش منفی و موثر خودش را نشان دهد . ما چاره ای نداریم مگر به خط اعتدال رفتار کنیم واگر خواهان ورود گردشگران بیشتر به کشور خودمان هستیم ناچاریم که قوانین جزایی خودمان را در مورد موضوع گردشگری تعدیل نماییم به صورتی که هم هویت ایرانی و اسلامی ما حفظ گردد و هم منافع ما در جلب جهانگردان تامین شود.

۹. نتیجه گیری

گردشگری، یکی از مهمترین منابع اقتصادی کشورهاست، اما نمی توان رونق آن را نظیر هر صنعت دیگر، بدون وجود پشتوانه های نظری و عملی کافی به ویژه از حیث قانونی انتظار داشت. حقوق بینالملل به عنوان نظام حقوقی حاکم بر رفتار بازیگران بین المللی، دولت ها را متعهد می سازد در رفتار با اشخاص - اعم از اتباع و بیگانگان - استانداردهای حقوقی خاصی را رعایت

کنند و این تعهدات شامل تعهداتی درباره رفتار با گردشگران خارجی نیز می شود. نظام بین المللی حقوق بشر، تلویحاً استفاده از تفریح شامل گردشگری را به عنوان یک حق ضروری برای سلامت و کرامت انسان به رسمیت می شناسد و توسعه امکانات حمل و نقل در کنار پذیرش اصل آزادی اراده انسان و آزادی رفت و آمد، این فرصت را فراهم ساخته است تا بتوان مدعی اثبات حقی به کشورهای دیگر بازدید و در فرهنگ و اقتصاد ایشان مشارکت نماید. با وجود این، همچنان دولت ها برای حفظ امنیت خود می توانند نسبت به کنترل ورود و خروج از مرزها اقدام نمایند اما این کنترل باید با در نظر داشتن «اصل آزادی» و بدون تبعیض به عمل آید. در همین چارچوب، برخی حقوق بین الملل نظیر رفتار متقابل، تناسب، ضرورت و حمایت فراگیر از حقوق بنیادین نیز به کار می آیند. با این وصف، حقوق بین الملل بشر، گردشگر خارجی را به عنوان یک بیگانه بهره مند از کلیه حقوق و آزادی های بنیادین فرض می گیرد، به جز آن دسته از حقوق سیاسی و مشارکتی از قبیل حق رأی و کاندید شدن برای انتخابات که مربوط به جامعه ملی خاصی است. همچنین حقوقی همانند حقوق مطرح شده ذیل پیش نویس کد جهانی اخلاق گردشگری مبنی بر آزادی جابجایی گردشگران، حق ترافع قضایی، حق دسترسی به اطلاعات و ارتباطات، خدمات اداری و قضایی و بهداشتی، ارزشهای مورد نیاز و اطلاع از مخاطرات سفر در اسناد غیرالزامی پیش بینی شده است که انتظار می رود در آینده به صورت یک معاهده لازم الاجرا درآید.

در کشورمان باید قوانین حمایتی مشخصی به عنوان حق مستقل و مجزا از سایر حقوق با تکیه به تعهدات بین‌المللی و اخلاقی و با استفاده از مدل‌های مطرح شده در قوانین استاندارد نسبت به گردشگران خارجی شناسایی، بومی‌سازی و وضع گردد تا ضمن مصون ماندن از مسئولیت حقوقی بین‌المللی، زمینه جذب بیشتر گردشگران خارجی فراهم شود.

در نهایت پیشنهادهای جهت بسترسازی در زمینه حقوق گردشگری برای توسعه این بخش از فعالیت اقتصادی ارائه می‌گردد:

۱- پذیرش تغییر و تحولات بین‌المللی به منظور وارد شدن در عرصه رقابت جهانی و تغییر دیدگاهها و نگرش‌های موجود در زمینه گردشگری؛

۲- ایجاد نظام مدیریتی کارآمد و با حاکمیت قانون، به منظور سرعت بخشیدن به فرآیندها به صورت فراملی و برون‌گرا و جمع‌گرا در راستای تدوین قوانین حمایتی برای گردشگران و سمت و سو بخشیدن به این سیستم مدیریتی از روش سنتی و غیرکارآمد به الگویی مؤثر و غیرسلیقه‌ای؛

۳- برنامه ریزی جهت آموزش و ارتقای سطح آگاهی مسئولان و مدیران مرتبط با گردشگری در زمینه حقوق گردشگران در سطوح بین‌المللی و همچنین بسترسازی فرهنگی، اطلاع‌رسانی، شناسایی موانع فرهنگی و همچنین ارائه آموزش‌های لازم به مردم جامعه میهمان و میزبان؛

۴- تدوین قوانین و مقررات مربوط به گردشگران بر اساس قوانین و مقررات بین‌المللی، نهادهای حقوق بشر، کنوانسیون‌ها و غیره در صورتی که آسیب و تهدیدی برای قوانین داخلی کشور در پی نداشته باشد؛

۵- بررسی و شناسایی کدهای اخلاقی گردشگری در سطح دنیا و تدوین کدهای اخلاقی گردشگری کشور در جهت کدهای اخلاقی گردشگری بین المللی، با توجه به شرایط فرهنگی و محیطی ایران که قابل ارائه در عرصه بین المللی باشد؛

۶- رعایت حقوق و برابری امنیت جانی و مالی گردشگران خارجی به وسیله پلیس گردشگری، گسترش فرهنگ جهانگردی و گردشگری در کشور و ارائه آموزش های لازم به مردم برای برخورد مناسب با گردشگران؛

۷- تدوین نظام جامع حقوق گردشگری کشور به منظور حذف مقررات محدودکننده و دست و پاگیر و جایگزینی قوانین پویا و اصلاح ساختار اداری در کشور؛

۸- هماهنگی سطوح مختلف سیاسی، نهادی و مدیریتی و اجرایی سازمان های زیربند در زمینه تدوین و اجرای قوانین گردشگری و اطلاع قوانین و مقررات در جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای نظارت، بازرسی و اجرایی و اثربخشی و کارایی قوانین گردشگری.

منابع

۱. ارفع نیا، بهشید (۱۳۷۶)، حقوق بین الملل خصوصی، جلد ۲، چاپ دوم تابستان.
۲. استیون، رابینز (۱۳۹۷)، مبانی رفتار سازمانی، ترجمه: پارسایان، علی و اعرابی، محمد، تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.
۳. حاجی زاده، مهدی، حاجی زاده، عبدالحسین و آقاجانی، موسی (۱۳۹۲) گردشگری و حقوق گردشگری، دومین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران، همدان.
۴. حجتی، مهدی، باری، مجتبی (۱۳۸۴)، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی، تهران: میثاق عدالت.
۵. رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۲)، جغرافیا و صنعت توریسم، تهران: پیام نور.

۶. عرشیدی، محمدرضا (۱۳۷۴)، گردشگری و محدودیت زنان از دیدگاه اسلام، فصلنامه فقه، ش ۱۴.

۷. سلیمان پور، هادی (۱۳۸۸)، چارچوب ها و معیارهای توسعه طبیعت گردی در ایران، تهران: معاونت پژوهش های روابط بین الملل.

۸. شمیری، فاطمه (۱۳۸۵)، مجموعه قوانین و مقررات اتباع خارجه، پناهندگان و نمایندگی های سیاسی مشتمل بر قوانین و مقررات مربوط به ورود، اقامت و استملاک اتباع خارجه، تهران: معاونت تدوین و انتشار قوانین ریاست جمهوری، چاپ اول.

۹. شهید ثانی، زین الدین بن علی (۱۳۸۴)، اسلام در کنار داغدیدگان، مترجم: حجتی، محمدباقر، انتشارات جوانه رشد، چاپ چهارم.

۱۰. فرهودی، رحمت الله و شورچه، محمود (۱۳۸۲)، رأورد ظرفیت برد گردشگری معبد آناهیتای شهر کنگاور، مطالعات گردشگری، شماره ۳.

۱۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۶)، مقدمه علم حقوق، تهران: انتشارات بهمن برنا، چاپ چهاردهم.

۱۲. کارگر، بهمن (۱۳۸۶)، توسعه ی شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران (از مفهوم تا راه کار)، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.

۱۳. کاظمی، مهدی (۱۳۸۶)، مدیریت گردشگری، تهران: انتشارات سمت.

۱۴. مقامی، امیر، درودگر، میترا (۱۳۹۶)، حق بر گردشگری و حقوق گردشگران خارجی از منظر حقوق بین الملل، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۲۳.

۱۵. مؤتمنی طباطبایی، منوچهر (۱۳۷۰)، آزادی های عمومی و حقوق بشر، انتشارات سخن تهران.